

## ERDŐHASZNÁLAT A 16-19. SZÁZADBAN

Az erdőhasználat az erdei termékek: a termőföld, fa, makk, fű, az erdei vad, gyümölcsök, gombák, gyógynövények stb. kitermelését, összegyűjtését, elejtését, felhasználását jelenti. Hosszú időn keresztül az erdőt és termékeit alig becsülték, fontosságát nem ismerték, más termelési ágak, a növénytermelés és állattartás, építkezés, vadászat stb. kiszolgálása, segítése volt a feladata.

### Az erdőtalaj hasznosítása

Az erdő és termékei iránti igényt a koronként változó szükségletek határozták meg. A Hegyközben letelepedő őseink először azokat a területeket foglalták el, ahol a ritka lombos, ligetes tölgyerdők voltak. Talajuk alkalmas volt szántóföldnek és elegendő legelőt, makkot biztosítottak az állatok számára. Így települt meg a 13. században a bükkerdők alatti lankásabb részeken Füzér, és lakói elkezdtek az erdők irtását, hogy a fából házat, istállót építsenek, a tuskók és gyökerek eltávolításával szántóföldet nyerjenek. Balassa Iván szerint vastag tölgyerdőben 48 nap, bokros részen 8-16 nap volt egy úrbéri hold (1 200 négyszögöl) megmunkálása. (BALASSA, 1964.)

Így alakult ki a jobbágytelek, ami belsőségből – házhely, udvar, kert – és külsőségből – szántó, rét – állott, és használatáért az egyháznak tizedet (dézsmát), a földesúrnak kilencedet fizettek, és különböző úrbéri szolgálattal, robottal tartoztak. A dézsmát és a kilenced fizetése azt jelentette, hogy minden termés/gyűjtés – gabona, sertés, burgonya, káposzta, fa, erdei gomba, méz, mogyoró stb. – egy-egy tized részét át kellett adni a füzéri plébánosnak és a váruraknak. A plébános is adózott, mert István füzéri plébános már 1332-ben 4 dénár pápai tizedet fizetett.

Mária Terézia 1767. évi úrbéri rendelete meghatározta a jobbágyok termény-, pénz- és munkaszolgáltatásait. A robot egész telkenként legfeljebb évi 52 igás, illetve 104 kézi robotnap, a zsellér 18, a háztalan zsellér 12 napi kézi robottal tartozik. Az uradalom azonban önkényesen állapította meg a robot időpontját és pl. 1689-ben „nyárban Kaszáláskor, Takaráskor, Aratáskor és szüretkor minden nap szolgálattal tartoztak”.

A 13-14. században a jobbágyoknak átadott telki föld kicsi terület volt, mert az egész telek is csak 3 királyi hold, vagyis 2 593 négyszögöl, a féltelek 1 296 négyszögöl. Később növekedett a telek nagysága, de akkor is a Füzéren jellemző 1/4 telek 6 úrbéri, vagyis 4,5 kat. hold volt.

A megélhetéshez szükséges földet ezért erdőirtással biztosították, ez volt az irtványföld, ami nem számított a jobbágytelekhez, de ezért is szolgálattal tartoztak. Így alakult ki az a helyzet, hogy Füzéren több volt az erdők között elszórtan fekvő irtványföld, mint a nyomásos gazdálkodás alá vont terület.

Füzéren a rétek legnagyobb része is irtásos eredetű. Használatáért bért fizettek, de egy idő múlva a földesúr elfoglalta azokat. 1857-ben pl. a Torok-rétet foglalták el, amit 50 évvel azelőtt irtottak ki a komlósiak.

Az erdőtalaj iránti igény összefüggésben volt az uradalom fejlődésével, a népesség, a háziállatok számával és mindezekre hatottak a korabeli események: a háborúk, rablások, járványok.

Balassa Iván adatai szerint 1427-ben 16, 1552-ben 25 porta volt Füzéren. Nagy településnek számított, mert az uradalom 14 falujában összesen 74 porta volt. 1569-ben 2 féltelkes jobbágy és 31 házas zsellér lakott, 1601-ben 28 házat írtak össze.

A 17-19. században a népesség (fő) és az állatok (db) száma:

Megnevezés	1626	1689	1707	1828
jobbágy	25	19	25	12
zsellér	29	11	0	54
ló	57	8	1	5
ökör	75	8	58	84
tehén	130	13	44	66
sertés	276	50	x	19
juh	207	0	x	31

x = adatot nem ismerünk.

Az 1626-ban még sok állattal rendelkező Füzér, a jómódú falu 1689-re koldusszegény lett. A pusztulást a 12 pusztá hely, a 8 szökött jobbágy és a 7 özvegy is jelzi. Elpusztult a vár, az udvarház, a háborúk és a rablások különösen az állatállományt érintették, ezért felére csökkent az őszi és huszadára a tavaszi gabona termelése.

Károlyi Sándor be akarta telepíteni a néptelenné vált birtokot, és tisztartójának 1702. évi felhívásából tudjuk, hogy akik pusztá telken akartak letelepedni, azok 2 esztendeig semmi szolgálattal nem tartoztak és házat építhettek „kehöböl”. Két év után évente 12 nap szolgálattal tartoztak gyalogszerrel vagy ökörrrel és ezen kívül egy-egy tyúkkal és zsákkal. Aki el akart menni, kérjen engedélyt, de 100 pénz (dénárt) kellett letennie.

A Rákóczi-szabadságharc és az évekig tartó járványok újabb pusztulást eredményeztek. 1715-ben csak két jobbágycsalád élt Füzéren, akik 6 hold földet és fél-fél hold rétet műveltek. 1742-ben Füzéren 11, Komlóson 6, Nyíriben 2 jobbágycsalád élt. Ekkor kezdtek betelepülni a szlovákok, aminek eredményeként 1763-ban Füzéren 8 telken 15 jobbágy- és 5 zsellércsalád és 9 ½ pusztatelek volt. Az 1787. évi népszámláláskor 68 házban 507 lakost, 1 nemest, 1 papot írtak össze. 1802-ben a 30 telken élő 48 jobbágy és 29 zsellér úrbéri kötelezettsége: 1 300 ígás, 632 kézi robot, 58 forint földbér, 53 forint 45 krajcár haszonbérlet. (RÉMIÁS, 2004.)

1828-ban 66 házban 12 jobbágy- és 54 zsellércsaládot találtak. A művelt telki föld 65 hold szántó, 53 hold rét, az állatlétszám: 84 ökör, 66 tehén, 5 ló, 31 juh, 19 sertés. 1844-ben 475 római, 43 görög katolikus, 73 református és 7 zsidó lakos élt Füzéren, a Károlyi uradalomban pedig „4651 lélek” lakott. (FÉNYES, 1844.)

Jelentősen növekedett az erdőirtás és az erdő terményei iránti igény, amikor a 16-17. század fordulóján a füzéri uradalomban is elkezdődött a majorsági gazdálkodás. Ennek nagyságát szemléltessük néhány adattal: az 1620. évi leltárban a vár alatti szérűskertben 9 asztagban nagyrészt majorsági termelésből és dézsmából származó 1970 kereszt negyedévi gabona és 356 kereszt búza, 1762 kereszt harmadévi gabona szerepelt. Ugyanekkor az istállókban és ólakban 45 db tehén, tinó, borjú, szántó és fahordó ökör, 292 disznó és süldő szerepelt. 1644 decemberében már csak 16 tehén és borjú volt, mert „az barmok ighen halnak”, 73 sertés és 100 juh az állatlétszám. 1668-ban nincsenek ökrök, juhok, 60 tehén és borjú, 137 sertés és 115 „tik kakással együtt” az állomány. (FELD-CABELLO, 1980.)

Amikor a háborús viszonyok, elvándorlás, járványok, stb. miatt csökkent a lakosság és az állatlétszám, nem volt szükség annyi termőföldre és évtizedekig nem művelték a szántókat, réteket. Ez a terület nem csak elgazosodott, hanem esetenként az erdő vissza is foglalta korábbi területét; „az erdő tör a rétre... oly erdő fogta, hogy háznak való fát faragálnak rajta”, olvashatjuk a régi leírásokban. Ezeknek a területeknek az újra hasznosítása már kevesebb munkát igényelt, amikor a rohamosan növekvő lakosság újabb erdőirtásba kezdett a 18-19. század fordulóján.

Ez összefüggött azzal is, hogy Hegyközben ekkor kezdték el a kukorica és a krumpli termelését, de a három nyomásos (őszi-tavaszi-ugar) rendszerben erre nem volt hely. A radványi tisztartó engedélyével erdőt irtottak, így jöttek létre a kukorica, krumpli, répa földek, a hegyektől távolabbi részeken, hogy a szarvas és a vaddisznó kevesebb kárt okozzon.

1809-ben a pusztafalusiak is Füzér határában irtottak „7 esztendei ingyen való használás fejében és, hogy ezekután 3 esztendeig ismét ők bírassák árendával, azután pedig a Mlgos Uraság szabad dispositioja alá visszajöjjenek”. 1826-ban Füzér már 60 8/9 pozsonyi mérő (38 hektoliter) „kolompirt” adott le kilencedként.

### **Erdei legeltetés, makkoltatás**

A 15-18. században az erdő terményeinek hasznélvezetében az állatok élelmezése, a szarvasmarha, ló, juh legeltetése és a sertések makkoltatása volt az elsődleges. Amíg a 18. század végén el nem kezdődött a burgonya, majd a kukorica termesztése, addig a tölgy- és bükkmakk volt a sertéshizlalás egyetlen eszköze. Ha nem termett elég makk, akkor soványan vágták le a sertéseket, esetleg gabonával, liszttel etették.

A Füzér körüli domb- és hegyoldalak alsó és középső részén tenyésző, nagyrészt egyetlen kocsánytalan tölgyesekben a felnövő erdei füvek legeltetése vagy a lekaszált fű szénává szárítása természetes és olcsó takarmányt biztosított az állatok számára. A legeltetési jogért szolgálattal nem tartoztak, de fűbér címén pénzt fizettek vagy munkát végeztek. A Felső-erdőben „szinte megszorítás nélkül” legeltettek a füzérik, de az Alsó-erdőben pl. 1827-ben 427 forint volt a nyári legeltetés bevétele. A 19. század végén már mindenütt fizettek és az első erdészeti üzemtervekből tudjuk, hogy „ahol a csemeték eléggé kinőttek a szegényebb sorsú lakosság részére a fűsarlózás kellő felügyelet mellett – bárcázás útján – meg van engedve”.

Az 1626-os adatokból láttuk, hogy az erdei legeltetés elsősorban a 16-17. században volt jelentős. Ekkor a füzéri „jobbágyok marháit az erdőben legelnek”, de a már ekkor is meglévő Szurok-, Bodó-, Nagy-Almás-, Oláh-réteket az uradalom használja. Ezeket a réteket adták ki – évente változtatva – a Pusztafaluból Füzérre vasárnap és szerdán átjáró református lelkész kaszálóját. Pl. 1653-ban „adtuk a parociához a Bodo Retet az predicatornak”. A kápolnai urasági állatok a füzéri, nyíri erdőt járták, de a nyíriek „a lábas jószágukat a közös alsó-erdőkben legeltetik”.

A 19. század elején az erdő értékét az állattartásban és az ipari üzemből – üveggyártás – elfoglalt szerepe szerint számolták.

Anton Sperling Waldbereiter und Forstingenieur (erdőfelügyelő és erdőmérnök) 1827. évi értékelése szerint néhány határ évi tiszta jövedelme:

Határ	Forint	Krajcár	Megjegyzés
Liget	1 053	43	Juhtenyésztés
Hollóháza	1 122	14	Üveghuta
Füzér	707	51	
Nyíri	466	31	
Kápolna	1 125	48	Juhtenyésztés

Ligeten 406 anyajuhot és 436 idei bárányt tartottak. A Fagyos-kút – Pál-hegy – Május-hegy térsége 1 423 hold erdővel a hollóházi határhoz tartozott, így a füzéri pagony „nagy kiterjedésű bérces erdei”-nek (6448 hold) önmagában alig volt értéke.

Az 1879. évi erdőtörvény korlátozta az erdei legeltetést, így 1905-1922 között a füzéri „A” és „C” üzemosztályban évente 50-60 holdon legeltettek 4-6 erdőrészen, és 3 évenként tértek vissza ugyanarra a területre. Fűkaszálást a „C” üzemosztály 11, 17, 22. sz. erdőrészeiben végeztek, évente 8 holdon. 1920 után az erdei legeltetés megszűnt.

A füzéri állattartást alapvetően meghatározta, hogy a község 715 hold rét és legelő területének 53 %-a a hitbizományi uradalomhoz tartozott, pedig a 20. század első felében a 400 darabot is meghaladta a község szarvasmarha állománya.

Külön figyelmet érdemel, hogy Károlyi László segíteni akart a gazdákon. Utasítása alapján 1919. december 2-án Lonkay Antal erdőmester kérelemmel fordult Abaúj vármegye főispánjához, hogy Füzér, Hollóháza, Nyíri, Kis- és Nagyhuta községek részére „a legelőihez közel fekvő erdőrészek hasíthatnának ki... amit az uradalom üzemterv szerint ligetes legelőként fog berendezni”.

Füzérnek 180,1 – Hollóházának 143,9 – Nyírinek 140,8 – Kis- és Nagyhutának 139,2 hold átengedését javasolták. Az összterület 604 kat. hold., amiből erdő 432,2, rét és legelő 171,8 hold.

A főispán támogatta a kérelmet, ezért 1920 januárjában Schudich Nándor elkészítette az átnézeti térképet, a füzérkomlói körjegyző igazolta a népesség adatokat, az állatlétszámot, a miskolci kir. erdőfelügyelőség javaslatában figyelembe vette a községek „legelőben való hiányát és rászorultságát... a lakosság a tejet és termékeit nem nélkülözheti”. Javasolta, hogy „a legeltetés május elejétől augusztus végéig tartson... kecske legeltetése szigorúan tilos... a legelőerdő sodronykerítéssel elhatárolandó”. A KB is támogatta a javaslatot, de másodfokú határozatában az FM „a Csonkaország mérhetetlen erdővesztése” miatt nem engedélyezte.

Füzér lakosai tiltakoztak, mert „a gróf úr följánlotta Füzér község részére a legelőt”. A nyíriek 85,1 hold erdei legeltetésre kértek engedélyt a minisztertől, de minden kérelmet elutasítottak. (BAZ M. Lt. IV. B. 404. 1. d.)

Amikor 1920 novemberében megjelent a földreformról szóló törvény, minden község új kérelmet írt, de az Országos Földbirtokrendező Bíróság végül csak Hollóházának ítelt meg 48 hold uradalmi legelőt a füzéri határból és 6,5 hold kényszer kishaszonbérletet jelölt ki Nyíriben a marha áthajtó csapás számára.

1922 és 1923 aszályos év volt, ezért ismét gondok voltak az erdei legeltetéssel. A kassavidéki járási erdőgondnokság erdőre jelentette, hogy 1923 májusában Füzér község 3 bikáját „kb.

1 ½ hétig... legeltetni hagyta, illetőleg legeltette”, Füzérkajátán júliusban 2 bika és a csordás tehene legelt a közbirtokossági erdő fiatalosában. Füzérradványban egyszer az egész csordát az erdőben találta.

Ez büntetendő erdőrendészeti áthágás, idézzük az 1923. augusztus 14-én, Göncön tartott tárgyalás jegyzőkönyvéből: FARKAS GYULA (igazgató-tanító), a birtokosság elnöke csak az idézésből értesült az áthágásról.

PÁSZTOR ANDRÁS bíró előadta: *„minden nemű takarmány kifogyott,... a felhívás, hogy a község lakosai valamelyes takarmányt adjanak össze... a nagy ínség miatt sikerrel nem járt... a körülmények nyomása folytán küldette a bikákat a kérdéses területre legelni... ahol kárt nem tehetnek... az említett fiatalosba csak véletlenségből került be.”*

ZURKÓ JÓZSEF erdőszolga: amikor észlelte a legeltetést, „azonnal jelentést tett OROSZ JÁNOS és JASÓ JÁNOS erdőbírácoknak, akiktől... semmi nemű intézkedést nem kapott”.

A büntetés 15 000 korona, meg kell fizetni 9357,20 korona eljárási költséget és „kellő számú és jól látható” tilalmi táblákat kell elhelyezni az erdő széléin.

A tehéntartáshoz kapcsolódik a nyíriek ügye is. 1923. október 27-én levélben kérték a minisztert, hogy „a saját erdőnkéből a falevél kiszállítását kegyesen engedélyezni méltóztassék, mert... nagyon silány termés volt s így alomszalma dolgában szükségben vagyunk”. Az FM elküldte a levelet a vármegyéhez és a járási erdőgondnokság megállapította: „az üzemtervben nincs tervezve alomszedés, így az csak az üzemtervtől eltérő tevékenység engedélyezése esetén volna gyakorolható... a szalmában ínség állott be”, ezért javasolja az engedélyezést. Nem értett egyet ezzel a sátoraljaújhelyi erdőfelügyelő, mert „az egész vidéken eddig alomszedés még nem lett engedélyezve, az tehát veszélyes praecedens-kép szolgálhatna”, az esős ősz miatt egyébként is „almot gyűjteni nem lehetett volna”. Ennek alapján a KB javasolta, hogy a kérelmet „elutasítani méltóztassék”, amit az FM teljesített is. (BAZ M. Lt. IV. B. 404. 21. d.)

Az elutasítás törvénysértő volt, mert az 1879. évi erdőtvény szerint csak véderdőben és futóhomokon tilos almot gyűjteni. Nyíriben nem volt véderdő, a füzérkomlósi erdőgondnokság 1925-ös üzemtervéből pedig tudjuk: „Az alomszedés... kivételesen bükkösben engedélyeztetik”.

*Makkoltatás* alatt a tölgy- és bükkmakknak az erdőn, sertésekkel, juhokkal történő feletetését értjük. A 16. század végéig mindenki szabadon makkoltathatott, de figyelték a birtokhatárokat és ebből adódott, hogy 1589 karácsonyán a füzéri kerülők megfogták a regéci uradalom jobbágyait és „az ő magok láncával nyakon kötve Pálházáig vitette”. 1590-ben a füzéri tiszttartó ismét „a várba hajtatta és szt. Jakab apostol ünnepén (július 25.) megtizedelte” Rákóczi Zsigmond sertéseit, amelyek joggalmenten legeltek a füzéri erdőben.

Kiadós makktermés tölgyesekben 6-10, bükkerdőben 10-12 éves időközökben ismétlődik. Szórványos makktermés közben is előfordul, ezért a sertések szaporodásával a 16. század végén már jelöltek ki „makklásra tilalmas”, „avas” erdőket. A régi iratokban olvashatjuk: „mikor Isten ezen megírt erdőben makkot ad az avasok fogása legyen a füzéri tisztviselektől... Hogyha pedig Isten a makknak termését adja... az vár környül való erdőket, kik Felső-erdőknek neveztetnek.. tized disznaiban váltópénzből, ... azkiket vidékről hajtának az erdőre” bezszedje a tiszttartó. 1610-ben a füzéri jobbágyok még ingyen makkoltathattak, de a meghízott sertést „el sem adhatják pénzen vagy tizedre”.

A tilalmakból számtalan vita keletkezett, mert ha „makkocska termett... mindjárt az felét avasnak fogták az úr önagysága számára a tisztek”. A tiszttartók mindig megígérték, csak

annyi avast jelölnek ki, „mint ezelőtt tizenhat avagy húsz esztendőtől fogva volt”, de a megálapodást alig tartották be. Nádasdy Ferenc rendelkezése alapján 1640-ben már tizedet adtak, mindenütt kijelölték a tilalmasokat és a lakosok „sertésmarháit” csak akkor mehettek az erdőre, „mikor az füzéri úr disznai számára felszabadítják”. (TAGÁNYI I. 252. irat)

A disznótized általánossá tétele összefügghetett azzal is, hogy 1620-ban 292 db, de 1644-ben csak 73 db uradalmi sertés volt az ólakban, így tizedből pótolták a szükséges húst, amire nagy szükség volt a háborús idők miatt.

1676-ban Füzér várát lerombolták, majorságát szétdőlték, a lakosság és az állatállomány vészesen megfogyatkozott, így a makkoltatásnak alig volt jelentősége. A 18/19. század fordulójára ismét bővült a makkoltatás iránti igény, de ekkor már nem tizedet szedtek, hanem árverésen (kótyavetye) adták el a makkos erdőket. A makkoltatásra felfogadott sertések számát egész számban határozták meg. Egy öreg disznó vagy két süldő vagy 4 malac jelentett egy egész számú sertést. Az 1816. évi gazdasági utasítás a makkoltatást is szabályozta. Idézzük:

### *A m a k k r ó l*

*Úgy a mely erdőkben a tisztartó kerületiben mak találtatik, annak mennyiségéről és minémőségéről augusztus hónapnak végével okvetlenül jelentést fog tenni a tisztartó az inspectori hivatalnak, ez pedig nékem azzal a véleményével, hogy megnevezett erdőben hány darab sertés hizhatik meg, mely eránt hogy tökéletes jelentést tehessen, előbb a makktermést szükség megbecsülni.*

*Minekutánna az efféle maktermések az inspectori hivatalnak bejelentetnek, azon hivatal fogja elrendelni, hogy a tisztartóság kerületeiben lévő melyik uradalmi sertések fognak makkoltatni, úgy azt is, hogy melyik erdő fog kibéreltetni.*

*A kibérelendő mak hasonlóképen megbecsültetik a tisztak által tartandó tisztinapon, vigyázattal lévén az életnek folyó árára, valamint arra is, ha szomszéd erdőkben bő maktermés vagyon, vagy talán épen semmi, ne hogy az uraság károsodjon; az ily becsülés az inspectori hivatalnak fog bejelenteni és nékem jóváhagyás végett jelentés beküldeni.*

*A midőn az inspectori hivatal az erdők becsülését akár megjobbítva, akár egészen helybenhagyva visszaküldi a tisztartóságnak, akkor a tisztartó azon makkos erdőket, melyek az inspectori hivatal által helybenhagyásom mellett eladóvá rendeltetnek, minden esztendőben szeptember hónap 29-dikén tartandó maknak kótyavetye által leendő eladását jó előre a vidéken kihirdettetvén, a megírt napon ugyan csak kótyavetye által fogja a tisztartó eladni, akár általjában az egész termést, akár sertésszámra nézve; a kótyavetésnek jegyzőkönyvét pedig az inspectori hivatalnak beadandja, a honnét nékem fog felküldtetni.*

*Mind az uraság sertéseit, mind az kibérlett erdőben menendőket 1-ső októberben hajtattja az erdőbe az előbbeni helyes megállapítás szerint, arra figyelemmel lévén, hogy a legjobb makra mindig az uraság sertései eresztessenek és micsoda nevezetű erdőbbe miféle sertések eresztettek be? Azonnal bejelenti az inspectori hivatalnak.*

*Mivel az erdőkben kivált makkoltatás idején sok tolvajságok szoktak történni, melyek miatt sokan a maknak kibéreltetésétől is elidegenednek, vigyázattal legyen a tisztartó, hogy a mennyire lehet, a tolvajságok meggátoltassanak; azért a kondásoknak a nékiek kimutatott tanyát elhagyni szabad ne legyen; a kerületbeli vadász a kerülőkkel, sőt az uraságnak egyéb emberi is az erdőkben keresztülkocsúl gyakran járjanak, hogy az erdő bátorságossá tétessen, a gyanus emberek pedig és tolvajok megfogatassanak. Hogy pedig az uraság az idegen*

*makvevőknek vagy makbérőknek kondásait szabad jurisdictióval illethesse, megkívánom, hogy a contractusokban, melyek a mak eladásáról vagy kibérleléséről tétetni fognak, az illető vevő felek kondásaikra nézvest való szabad bánásról teljes hatalmat váltópénz eránt (pretium relutionale) az uraságnak adjanak.*

*Mind a vadaskertben lévő vadak számára, mind pedig erdőültetés vagy vetésre jó korán elegendő érett makkot szedessen a tisztartó.*

Az erdészeti üzemtervek feljegyzései szerint 1890-ben teljes makktermés volt, még 1891-ben is 2 258,3 forint makkoltatási bevételt számolt el a füzéri Forstkasse. A makkot gyűjtötték is – 9,55 forintba került 47  $\frac{3}{4}$  véka (kb. 12 hl) makk szedése, és a csányi (Cana, Szlovákia) rakodóról vagonban szállították pl. Derekegyházára. Kajata 100, Radvány 800 forintot fizetett a makkoltatásért. A Setét-völgyi makkért 600 forintot fizetett egy Szakáll nevű vevő. A kerülők szigorúan ellenőriztek és 315 forint büntetést szedtek be makk-kár címen.

A következő nagyobb makktermés 1910-ben volt, amikor az „A” és „E” üzemosztályokban 177 és 231 holdon makkoltattak a tölgyes erdőrészekben. Az 1926. évi üzemptervi bejegyzés szerint „a makkoltatás a csekély makktermés miatt beszüntetve”.

Figyelmet érdemel a makkoltatás, mint kegyúri kötelezettség változása. 1874. október 4-én BAROSS LÁSZLÓ uradalmi ügyvéd közli, hogy a „Nagytisztelendő radványi és füzéri plébános urak hat-hat darab sertése régibb canonica vizitatók alapján a radványi uradalmi makkon járatván... (ezentúl) a vilyipusztai uradalmi sertésnyájjal járassák a makkon... felkérem, miszerint hat darab sertését idehajtani s az ispán úr kezelése alá adni szíveskedjék”.

A makkoltatás megszüntetése után – a makktermés évében – sertésenként 8 pengőt fizetett az uradalom „makkoltatási váltság” címén. 1927. április 8-án közli Onczay erdőtanácsos a füzéri esperessel: „Gróf Úr őrnagyméltósága 6 drb. dísznó után á 8 P. egyenlő P. 48 – az 1925-26 makktermő évekre összesen P. 96-t Nagyságod részére kiutalni szíves volt”.

## **Egyéb erdei haszonvételek**

Az erdőirtással nyert szántóföld és rét, az erdei fű és makk mellett fontos erdei melléktermékek voltak a gyümölcsök, gombák, gyógynövények stb., amelyeknek gyűjtése évszázadokon át tartott, és várúr és jobbágy, tisztviselő és zsellér egyaránt fogyasztotta. A tilalmi és büntető rendelkezések ezekre is vonatkoztak, „vadalma és vad körtvély fát, mogyorófát... 12 forint büntetés alatt” tilos volt kivágni. Ez igen nagy büntetés, mert ekkor egy tehén ára 11-14 forint volt.

Évszázadokon keresztül frissen és szárítva fogyasztották/használták az erdei gombákat, gyógynövényeket. Szedés után nyersen fogyasztották vagy szörpnek, lekvárnak dolgozták fel a szamáca, málna, szeder termését. Szénában érlelték, majd aszalták a vadkörte és alma, a som, kökény termését. A vár leltáraiban még tavasszal is szerepel 2-3 köből aszu vadkörte és vadalma. Kedvelt csemege volt a savanyított káposztában érlelt vadalma, a pálinkában áztatott vadkörte, és különböző vadgyümölcsökből készítették az ecetet is. Az 1925. évi üzempterv szerint „A mellékhaszonvételek sorában még említésre méltó... a gyógynövény, gomba és erdei gyümölcs szedése, mely utóbbiaknak néhány év óta van jelentősége”. A 16-17. században a vár alatti sernevelő ház tárolta a jól kiszáritott komlót, pl. 1620-ban 3, 1644-ben 41 köböllel.

A mogyoró termését felhasználták, sarj hajtásaiból készült a „hordókötő vessző”, a fájából készült faszenet a finom lőporhoz adagolták. A hársfát nem csak gyógyhatású virágjáért védték, fáját sok célra felhasználták, a fiatal hánscból kötelet készítettek; 1668-ban 13 db hárskötelet leltároztak.

Különleges erdei „mellékhasználat” volt az 1930-as és az 1960-as években a keresztes vipera befogása. Többek egybehangzó visszaemlékezése szerint PILVEIN CIPRIÁN erdőőr 100 sőt 200 viperát is befogott. Egy pengőt kapott darabjáért, ez akkor egy jó napszám bére volt. Én is emlékszem, hogy Szendrey András erdőmérnök az irodában tartotta a budapesti állatkert által kiadott fém dobozokban a viperáit, mert 1970-ig fizettek érte és évente 180-200 darabot is behoztak.

A 16-18. században, az üldözések, bujdosások, rablások idején az erdő sűrűségét hasznosították elődeink, amikor az őserdőben kerestek menedéket maguk és állataik számára. Thököly és Rákóczi bujdosói a regéci-füzéri erdőkben gyülekeztek és a hegyaljai felkeléskor, 1697 nyarán, a harangodi vesztes csata után nem sikerült a nemesi hadaknak, hogy „a fegyveres népet a füzéri-szalánczi... erdőkből kiirthassa”. (Csatarét?)

## **A fa hasznosítása**

Az úrbéresek szabad fahasználatát a Werbőczy-féle törvények tiltották meg: „*Ha pedig a jobbágy lopva vagy nyilván erőszakosan erdőt vágna vagy fáit bántaná és ezen rajta lehetne kapni, mindenét a mi nála van elveszti és azon felül erdőszakosságért díján marad*”.

A tilalom gyakorlati bevezetése a füzéri uradalomban csak később történt meg, és ott sem egyszerre. 1622-ben az Alsó-erdőben még „minden fáját, makkját szabadon élték”, 1640-ben is termelhettek tűzifát, épületfát, hasíthattak dongát, „de nem kereskedés kedvére vagy, hogy pénzen eladják”, Tíz év múlva már csak 500-500 szőlőkarót és dongát hasíthattak és „czédulát is sokszor váltottanak, ha kinek mire volt szükségek”.

A kovácsvágási birtoktalan nemesek nem csak saját szükségre váltottak cédulát. Az egri káptalan 1667. évi tanúvallatásából tudjuk: „Oly álnokságot gondoltanak, hogy pénzre megvágván a fát szekerekre rakták és mintha haza vitték volna, azonban más útra csapódván Patak felé vitték volna, kikre mi is reá vigyáztván, utána menvén, lehányván a fát, fogtuk szekerét barmokkal, felhajtottuk” Füzérre.

A füzéri tiszteknek joguk volt a pataki vásáron is ellenőrizni a fásszekereket. Az elfogott és fatolvajnak tekintett vágásiakat így bírálta a pataki főbíró: „*miért ti beste lélek kurva fiak mertétek azt megpróbálni, hogy határt foglalni mertek... tudjátok e azt, hogy ha ez a háború nem volna, mindeniteknek az kezét az határfájára szegeztetném törvény szerint*”. Így megelégedett azzal, hogy a kovácsokhoz hajtotta és vasra verette őket. (TAGÁNYI, I. 292)

1712-ben Károlyi Sándor elrendelte: „Valakit, akármilyen fahordáson, vágáson... vadászaton rajta érnek, azokat kedvezés nélkül 12 forinttal büntessék”. Így akarták megvédeni az erdőt a 8 falu (Nyíri és Radvány is az Alsó-erdőt használta) lakosaitól.

A tilalom bevezetése után az úrbéresek faizásként vihettek az erdő fájából és ezért viszontszolgáltatást teljesítettek. A jobbágyok faszükségletét a földesúr állapította meg, mindig szűkösen és a zsellérek járandósága általában feleakkora volt. A faizás lehetett tűzi faizás, vagyis a tűzifa hasznélvezete és épületi faizás, ami a lakó és gazdasági épületek falához, fedeléhez

szükséges fára terjedt ki és külön engedély alapján termelhették. A deszka, zsendely, szőlőkaró, donga, házi faeszközök stb. céljára a birtokos nem volt köteles fát adni. Ezek termelhető mennyiségét meghatározták és tizedet szedtek érte, vagy pénzért adták a fát.

A tűzi faizást a lehullott vagy fahoroggal letörhető száraz ágak, a kidőlt vagy kiszáradt (aszufa) fák összeszedése által hetenként két napon gyakorolhatták. A faizásért a füzéri gyalogjobbágyok egy öl fát termeltek ki, az igások pedig a kijelölt helyre – vár, majorság, udvarház, sör és pálinkafőzők – szállították.

Az 1677. évi urbárium szerint: „Füzer varaban karatson taiaval minden falubeli Füzer Varallyani kiveöl tartozik minden esztendőben... egy szeker fat fel vinni a Parkanyban. Az kinek pedig Marhaja nintson az Parkanybol az hatan tartozik felhajtani a tisztviseelő kezében”. A Párkány-rét ma is ismert terület a vár alatt.

A vár és az udvarház szükségletén felül egy-egy öl tűzifát vágtak és szállítottak az egyháznak is, a római katolikusok Füzérre, a reformátusok Pusztafaluba, de „A kinek barma nintsen” semmit sem hozhat. Az úrbériség megszűnése után a füzéri plébánia évi 34 öl, vagyis 122 úrméter hasáb tűzifát kapott „udvarba szállítva” kegyúri járandóságként. A tiszteletes faügynek rendezését nem ismerjük, Pusztafalu a Forgách birtokhoz tartozott.

A Károlyiak nem csak a jobbágyok, hanem a zálogos-bérlők fahasználatát is korlátozták. Amikor pl. 1774-ben Károlyi Antal 22 évre zálogba adta Roll Antalnak a füzéri részt, kikötötte: „az erdőket jó állapotban tartsa, kereskednie vele nem szabad, de maga hasznára vihet fát”. Roll Antal fia „igen hanyag volt, tilalom ellenére erdőt vágott” – Vágott-hegy –, ezért a zálog egy részének visszafizetésével 1786-ban Károlyi Antal visszavette Füzér  $\frac{3}{4}$  részét és „szoros tilalom alá vett” 5000 hold erdőt.

Az úrbériség megszüntetése a faizást nem érintette, mert a volt úrbéresek csak a kötelező robotszolgáltatásért kaptak megfelelő ellenértékű erdőt. Az 1891. évi erdészeti pénztárkönyv szerint Nyíri 228,75 forint évi díjat, Füzér tartozásként 54,40 forintot fizetett a faizásért, de ez lényegében már fakereskedelem volt.

A Füzér határából 401 kat. hold területtel kialakított Hollóháza „curialis-zsellér” lakosai erdőt nem kaptak. Az 1937. évi üzemterv szerint a 18-19. században az irtványföldekért „többkevesebb gyalognapot szolgáltak és kilencedet fizettek”. A robotban tűzifát termeltek, és egy öl tűzifát kellett „ölbe vágni” a heti kétszeri faizásért is.

1890. évi egyezségben az irtványföldet 30 forint/hold váltságdíj lefizetésével megváltották, a faizásért pedig 1890 után 1,45 forintot, 1914-ben (88 ház) 4, „a forradalom után 10 korona füstpénzt fizettek kéményenként”.

Az 1930-ban kelt 10 éves szerződés alapján a községhez leközelebbi vágásban, beltelkenként 5 rakás (3 m hosszú, 1 m széles, 1 m magas) gallyfát gyűjthettek és ezért évi 6 pengőt fizettek.

Az uradalomnak szükséges fát a csak földműveléssel foglalkozó jobbágyok és zsellérek termelték ki és szállították robotmunkában. A fa megmunkálásához értő lakosok mesterségükkel szolgáltak, tizedet adtak az általuk készített faeszközökből, de bérért is készítettek zsendelyt, dongát, hordót, stb.

A fakitermelés a szükségletek szerint, rendszertelenül folyt. A tűzifát a települések közeliében, a könnyen hozzáférhető helyen termelték ki, a vár és palánkja, a majorsági épületek, házak, csűrök, malmok, hidak, stb. építéséhez, javításához szükséges épületfát válogatták, kiszálalták az erdőből. Sok épületfára volt szükség, amikor a 16. század végén és a 17. század elején a Báthoriak a mai templom környékén felépítették az udvarházat és a Majorkert nevű

részen (ma temető és sportpálya) a majorságot. Már korábban is voltak itt állattartást szolgáló faépületek, mert a Perényi birtoklás idején, 1529-ben a Szapolyai-párti csapatok felgyújtották a vár alatti istállókat.

A 17. század elején, amikor Báthori Miklós bérbe adta Radványt, a bérlő építette az egy emeletes udvarházat és „annak fáját mind az alsó erdőből hordták... nagy, öreg szálfákat vontattak az radványiak Kemencepatakról, az Somhegyről”.

A 17. századi leltárokból tudjuk, hogy Füzéren „A vár alatt van egy egészen fából épült, zsindeleyel fedett udvarház, mely kényelmes lakhely a szükséges épületekkel és istállókkal... másik részen van egy majorság istállókkal, ólakkal, csűrökkel”. A szepesi kamara 1675. évi összeírása szerint Füzér vára zsindeleyel fedett, elég kényelmes, értéke 1 500 forint, az udvarház a majorsággal, kerttel és istállóval 300 forint, a sörház felszereléssel 100 forint.

Zsindeleyből mindig volt tartalék, 1622-ben pl. 8 máglya új zsindeleyt és 14 ezer szeget vettek leltárba. Amikor 1668-ban Bónis Ferenc regéci várkapitány vette bérbe Nádasdytól Füzért; tartozik 20 000 zsindeleyt, a következő évben még 15 000 „Sindelt... föl veretni... magha költséghén” a szarufákat és léceket „az Joszaghbeli Szegeniseghel hordathat megh, s az Monlarokkal vittethet véghben”. (SIMON, 2000.)

Egy 1643-as leltár szerint a tölgyfa gerendából épített, zsindeleyel és zsúppal fedett egyik csűr oldala deszkával és sövényvel volt borítva és 800 kereszt gabona fért el benne. A csűr nagyobbik fele „az Fwzeriekke... az fele pedig az Pusztafalusiacke és az Komlóskaiaké”, vagyis ide hordták a kilenced gabonát.

Az épületekhez, bútorokhoz, ládákhoz, stb. szükséges deszkát a pálházi határban levő „Füresz, Kasa Torö, kender torö és Daróc Karlo Malom”-ban fűrészelték.

1689-ben Károlyi László Füzérről kérte levélben, Szatmárban levő feleségét: „kérlek küldj egy malommester... ki az malomfát faragtassa”. 1702-ben Károlyi Sándor utasította a radványi tisztartót, hogy a vízimalmot zsindeleyeztesse és a bodnárok csináljanak hordókat.

Az első katonai felmérés szerint 1784-ben 11 kisebb-nagyobb, fából épült vízimalom volt a Bozsva patakon és ezek mind a füzéri uradalom fájából épültek.

1676-ban a várat „elrontották... igen romos... az udvarház, a serfözöház, istállók romosak... az udvarházat, felül jó zsindeleyezéssel... a rebellisek rombolták le... a zsindeleyel fedett csürt részben a szél rombolta le”. Semmit nem építettek újjá és 300 év után ma már a helyét is alig tudjuk a majornak és az udvarháznak. A kamarai hivatalnokok által rebellisnek tartott bujdosók Thököly megbízásából pusztították a kamara, tehát az osztrák császár vagyónát.

A majorsági gazdálkodáshoz munkaerőre volt szükség, betelepítésekkel gyarapodott a lakosság, és Füzéren is egyre több házat, istállót, ólat, csürt építettek fából. Ezek a belsőségek gyakran elpusztultak, leégtek, mert a boronafalú talpasház falait is gerendából (borona) csapolással illesztették össze és gabonaszalmából csomózott zsúppal fedték.

1702-ben Károlyi Sándor már kérte, hogy a betelepülők kőből építsék házaikat, de az 1784-es felmérés szerint csak a templom volt szilárd falú épület. Az 1816-os utasítás már védte az erdőt: „Az erdőnek megtartására szolgál az is, ha a parasztok házaikat nem fából csinálják... mert a történhető tüztől oly nagy veszedelemben nem tétetnek”. Az 1816-os felmérés szerint Füzéren 74 ház volt, de a füzéri Setét-völgyi, hollóházi, nyíri kerülőházak és a nyíri „jágeri ház” még „fából készült”. (FELD-CABELLO, 1980.)

Évszázadokon keresztül nem csak az épületeket készítették fából vagy favázás szerkezettel, hanem a tűzzel közvetlenül nem érintkező háztartási edényeket, eszközöket, szerszá-

mokat stb. a célnak megfelelően tölgy-, bükk-, gyertyán-, kőris-, nyár-, nyírfából faragták, esztergálták, fonták eleink.

A vár és az udvarház leltáraiból tudjuk, hogy a faragott-fűrészelt asztal, lóca, pad, szék mellett mennyi láda, teknő, ó- és új-, jó és rossz hordó, dézsa, kisebb és nagyobb szuszék, fatál, fatányér és fakanál, hordófal és fenék, „bor hívesítő facsöbör”, kád és kádacska, – a hamuzsír-főző házban tíz faabroncsos kád – fakémény, facsiga és faorsó, vályú, vesszőkosár, faszén stb. volt használatban.

Az 1809. évi felmérés szerint Füzéren „Ezen kortsma Talpfákra kötésekre, patitos Tapaszos falakra, fa kéményekre, Tölgyfa fűrészelt Deszka padlásokra, Tölgyfa gerendákra, szarufákra, Bikfa zsindegy fedélre, 10 öl hosszúságra 3 ½ öl szélességre vagyon építve, középszerű állapotban”. (ÉBLE, 1911.)

Mind ezekből ma már csak a füzéri tájházban és néhány lakásban láthatunk emlékül megőrzött darabokat. (CSERI, 1993.)

Évszázadokon keresztül is folyamatos maradt viszont a hordó használata, amiből 1620-ban a várban levő „Boros kis Pinczében” és a „Sörös Nagy Penczében” még csak néhányat leltároztak. Ezekben tárolták a füzéri, radványi, vitányi „szőlőtábla” borát, de volt pénzes- és dézsmabor és „pataki erdő berben adatott” bor.

1665-ben „Az vár alatt való Udvar ház” mellett „vayon edgy bor ház... benne hordó hatzszáz, id. No. 600.” és az egyik konyhában „vayon bé csinálva edgy bor főző fazék minden szerszámostol”, tehát már 340 évvel ezelőtt is készítettek borpárlatot eleink. (FELD – CABELLO, 1980.)

1702-ben Károlyi Sándor külön is utasította a tisztartót; „a bodnárok készítsenek hordókat”. Kelltek a hordó, mert az uradalomé volt a pataki Király-hegyen 15 ¼ hold „szabad szőlő”. A 19. század elején vincellér is volt Sárospatakon, de a 18. században Tarcal határában vásárolt 38 hold „Barát- és Deákszöllő” és a bodrogkeresztúri 12 holdas szőlő a nagykárolyi uradalomhoz tartozott. Ezek szőlőkaró és donga szükségletét a füzéri-radványi erdők biztosították.

Az uradalom és a lakosság rendszertelen fahasználatát tartós és tervszerű fahasznosítás váltotta fel, amikor felépült az üveg- és hamuzsír-huta, a porcelángyár. A 17-18. században a szappan-, szóda-, festék- és üvegyártáshoz szükséges káliumkarbonátot a fahamu kilúgozásával nyert hamuzsírból állították elő. A legtöbb és legjobb hamuzsírt a bükk- és tölgyfa adja, ezért a hutákat elsősorban bükkerdőbe telepítették. A szakirodalom szerint egy mázsa hamuzsír előállításához 60-70 m<sup>3</sup> fa szükséges, de jelentős mennyiségű tűzifát használtak fel a hamuzsír-főzés és az üvegfűvás energiaforrásaként.

A füzéri határban üveghuta Hollóházán, hamuzsír-huta a Setét-völgyben működött. A mai Hollóháza területén épített „Huta Füzeriensis” egy 1742. évi adat szerint „magas hegyek völgyében épült”, és mindig bérlők üzemeltették. Az uradalom szerint viszont 1763-ban Hollóháza „csak egy kis Praediumocska... melyben ordinare Terem 30 Szekér széna”.

1780-ban Rolly József új hutát épített, mert a régi „már annyira széthullva található, hogy... semmi hasznát nem lehet venni”. Ezt a hutát – Glas Hutta – jelöli az 1784. évi katonai felmérés a Kréta/Kréda-patak mellett, de 1809-ben ennek is már csak „egynehány oldalából maradtott faragott bikfa gerendák láttatnak belőle az helyével, ahol fekütt”. (TAKÁCS, 1966.)

A 18. század végén már az uradalom tervezte és jelölte ki a vágásterületeket és robotban is termeltek fát az üveghutához. 1793-ban Károlyi József elrendelte, hogy a hutásmester köteles

az uradalmi fát átvenni és az „Uraság nyilvánvaló engedelmé nélkül nyers avagy termő fát levágni ne merészeljen”. Nem csak robotban, hanem pénzért is szállítottak, 1794-ben rendkívüli aszály volt, drága lett a fahordó ökrök szénája, ezért emelkedett a fuvarbér.

1810-től Jankovich a bérlő, új és nagyobb hutát építtetett, de nem a gyorsan romló bükkfából, hanem „terméskőfundamentummal, tölgyfaágasok és kötések közé foglalt deszkaablakkal, zsindely fedél alatt”. A hamuzsír főző háznak is terméskő fala, zsindely fedele volt, de a hutáslegények és a sáfár háza faépület volt. Jankovich bérlete 1822-ben megszűnt, az üveghuta új bérlője már nem készíthetett hamuzsírt, mert az uradalom saját hamuzsír főző műhelyt állított fel, „mivel a hamuzsír égetés sok bajjal és költséggel jár... ezen indusztrialitást a Méltóságos uraság domesticé úzi”, és a huta bérlőjét „egyenes céljától az üveg productiótól úgy is csak el vonná”.

A fakitermelést azért korlátozhatta az uradalom, mert ekkor Füzéren 64 házban, 169 adózó, (665 lakos), Hollóházán kb. 400 lakos élt, így Füzéren a robotmunka, Hollóházán a faizás megváltása révén jelentős mennyiségű fát termeltek és szállítottak a jobbágyok. Ez az intézkedés már jelzi a Károlyiak közgazdasági szemléletét, az uradalom hollóházi javainak komplex hasznosítását. Nem csak a huta üzemeltetéséhez szükséges 700 öl 5 sukk hosszúságú (kb. 4000 űrm.) tűzifa ára, hanem a kocsmá, mészárszék, 31 hold szántó, 37 hold kaszáló is beletartozott az évi 2 400 Rhénes forint bérleti díjba.

Az uradalom házi kezelésű, Setét-völgyi hamuzsír hutáját – hamutartó kamra, 3 főző üst, calcinírozó kemence – azért létesítették, mert „a fák.. kihordása fáradságos... a meredek hegy miatt olly terhes, hogy a miatt hamuzsír hutát is kellett fel állítani”. Az 1826-ös összeírás szerint a hutában hamuégők és erdőkerülők laktak, 1844-ben 15 lakosa volt, de 1850 után már nincsen nyoma. E huta emlékét őrzi a Hermanház helynév.

A hollóházi üveghuta 1830-ig működött, helyén porcelán manufaktúrát létesítettek, amely nagyüzemmé fejlődve ma is működik, termékeit világszerte ismerik. (SIKOTA, 1961.)

A porcelángyárban tűzifaként elszámolt faanyagot két célra használták. 110 éven keresztül a tűzifa volt a gyár energiabázisa, mert 1871-től a gőzgépet is fával fűtötték és csak 1940-ben készült el a széntüzelésű körkemence. A készáru minőségétől és mennyiségétől függött a nyers bükkhasából készített faforgács, a fagyapot mennyisége, amit a törekeny kőedény/porcelán áruk csomagolásánál használtak.

A statisztika szerint 1894/95-ben 7 968 m<sup>3</sup> tűzifát használtak fel 9 434,50 forint értékben. Az erdészeti üzemtervek szerint a porcelángyár volt a füzéri erdők legnagyobb fafogyasztója: „régén az évi használatok... jórészt a hollóházai kőedénygyár faszükségletének fedezésére szolgáltak... a Hollóházai Kőedény, Majolika és Kályhagyár éves faszükséglete 5 200-6 500 űrm tehető”, olvasható az 1920 után készült üzemtervekben.

A 16-19. század erdőhasználatát összefoglalva megállapítható, hogy az időszak elején a népesség száma, a végén az ipari üzemek határozták meg az erdő és a fa iránti igényt és az mindig időhöz és helyhez kötődött.

A termőföldhöz, réthez szükséges irtások miatt csökkent az erdőterület, de az építkezésekhez, a házi faeszközökhöz és a tüzeléshez szükséges fát, a pazarlás ellenére is bőven biztosították a füzéri erdők, így a fakitermelés alig hatott a környezetre.

Amikor a 18-19. században az üveghuta és a porcelángyár üzemeltetése többszörösére növelte a fahasznosítás lehetőségét, a Károlyiak az 1816. évi gazdasági utasítással biztosították az erdők védelmét, szabályozták a fahasználatokat.

Idézzük az utasításból:

### F a v á g á s r ó l

Az erdőbeli állapotokban leginkább megkívánatik, hogy bizonyos időszakokban rendes vágások tétessenek, mely eránt a tisztartó az inspectori hivatalnak rendelkezését fogja kikérni, ez pedig a kiadott útmutatás (instructió) szerint a fővadászt kiküldi, hogy a vágásokat szakaszokra ossza fel, ha az erdő földmérők által már felmértettek, ha pedig ez meg nem esett, tehát ezt is jelentse a tisztartó, hogy az inspector az erdőnek felmérése eránt a szükséges rendelkezéseket megtehesse.

Ilyen módon felosztván a fővadász szakaszokba a vágásokat, a tisztartó a kimutatott helyen a kirendelt esztendőben fogja a fákat vágatni és pedig oly nagy felelet alatt, hogy ha kimutatott vágáson kívül csak egy fát vágatna is le, annak becsű szerént való kettős árát fogja megfizetni.

A vágások november és december hónapokban tétessenek, mely időn kívül ha csak elkerülhetetlen szüksége az uraságnak nincsen, avagy én nyilván meg nem engedem, vágni nem szabad.

A tűzifa az épület- s szerszámfáktól elválasztván szent György napig a kirendelt bátoros helyre az erdőből kihordassanak, az épületfák darabszámra, a tűzifák pedig ölszámra assignáltassanak számadásba, azontúl a vágás minden giz-gasztól, tőkéktől s fagyökerektől, melyek az új felnövést akadályoztathatnák, megtisztítatik és ha a szükség úgy kívánja, makkal be is vettetik melyet mindenféle marhától kiváltképpen kell őrizni.

A mi a dongafákat, szőlőkarókat és akárminemű szerszámra és eszközre szükséges szerszámfákat illet, azon uradalom, a hol nagyobb kiterjedésű erdők vagynak és ezekben a feljebb nevezett szerszámfát fellelni lehet, maga szükségén felül való provisiót tegyen, hogy az uraságnak mindenkor elegendő száraz szerszámfája legyen; hogy pedig az ilyen uradalom más uradalmaknak is szükséghez képest időről-időre ezen szerszámfákból adhasson, okvetetlenül megkívánom, hogy ezek az ő szükségeket amannak jóval is előbb, midőn tudniillik az ilyes szerszámfák az erdőben elkészített szottak, kinyilatkoztassák, tőlem a meghatározást előbb kikérvén.

Mind a favágás, mind a szállítás urbariális erővel tétessen meg, mely ha elegendő nem lenne, jókor az inspectornak, ez nekem bejelentvén, tőlem kell a további rendelést várni.

Az erdőből való fahordás alkalmatosságával sokszor a fuvarosok többféle visszaélést elkövetni szottak, melyeknek könnyebben lehető meggátlása végett a fahordásra egy bizonyos nap rendeltessen, melyen a kerületbeli vadász a kerülőkkal együtt az efféléknek meggátolására jelen legyen.

Akár épület- és szerszám-, akár tűzifa, akár pintérfa, akár szőlőkarók, akár az uraság szükségére, akár eladásra, az uraság erdeiből fognak kívántatni, arra mindég a tisztartó ad követelő írást (commissió) a tiszt napon, melyre a fővadász felteszi: „láttam, vidi”, magát alá írja és az erdőbeli állapotról elkészítendő protocollumába (waldjournal) ezen commissiót extractive beiktassa. Ha az ily követelő írás (commissió) az eladandó fákról szól, azzal először a pénztárban jelenjen meg a vevő és a pénztárnok (perceptor vel rationista) az árának felvételét reá fogja írni és végezetre az így megjelölt követelő írásokra fogja az illető erdőbeli individuum a tisztartó által kinevezendő controller jelenlétében a fát kiadni; azon esetben pedig, ha a tisztartó maga szedi be a pénzbeli jövedelmet, reá fogja írni s bizonyítani, hogy a fának árát felvette.

A távolabb helyeken, hol a fővadász ritkábban jelenik meg és akár az uraság szükségére, akár készpénzért adandó fáról szó vagyon, az a tiszt napon rendeltessen el, meghallgatván

előbb a kerületbeli vadászok, kik különben is a fővadász által az ily tárgyak eránt elegendőképpen utasítva és hatalmazva vagynak.

Az ily megkívántató s megírt mineműségekkel lévő követelő írásra (commissióra) fog egyedül a tisztartó akármi vevőnek fát adatni, így a vadászok és kerülők egyedül ily írás mellett a tisztartó által kinevezendő controllor jelenlétében mutathatják ki és engedhetik a favágást, kiknek ezen rendelés jól értékre adasson; ellenkező esetben, ha ezen rend ellen cselekesznek, azonnal bezárattassanak, és mind hamisságban járó erdőbitangoló, a mint a vizsgálatból vétkeknek mivolta kisül, büntetessenek meg az inspectori útmutatás (instructrió) szerént, minekutánna az eránt az inspectori hivatal tudósítatik, ez nékem a jelentés ezen dologról megtette, az eránt tőlem az intézkedés kiadatni fog.

Arra különösen figyelmetessé tétetik a tisztartó, hogy a föllebb írt módon elkészítendő commissió csupán az erdőkben időről-időre eladandó és a vevőknek kimutatandó akárminemű fáról okvetetlenül megkívántatik, nem pedig arról mely a depositoriumokban a számadás alatt vagynak, minthogy az ilyen fának kimeneteltetésére az illető tisztartó a kellő commissiót, vagy assignatiót többször említett számadások vezetése módjáról elkészített útmutatás szerént adni kötelezetne.

Ezzel tervszerűvé vált a fahasználat, és a 19. század végétől készített üzemtervek biztosították az erdők fenntartását, aminek eredményeként ma is természetszerű bükk és tölgy állományokat találunk Füzér határában.



„Régmúlt világ”